

Varken regeringen eller Riksbanken träffar helt rätt i den ekonomiska politiken

Dagens Nyheter den 15 maj 2023

Det har knappast undgått någon att det ekonomiska läget är besvärligt. Inflationen mätt med KPIF var i mars 8 procent. Samtidigt väntas bnp i år falla med runt 1 procent. Kombinationen av inflation och stagnation innebär ett dilemma för politiken. Efterfrågestimulanser motverkar konjunkturedgången men förvärrar inflationen. Åtstramningar dämpar prisstegringarna men förstärker fallet i ekonomisk aktivitet.

Det finns alltså en målkonflikt mellan att stabilisera inflationen och att stabilisera konjunkturen. Riksbanken och regeringen har prioriterat inflationsbekämpningen. Enligt min mening är det rätt huvudinriktning. Det skulle vara mycket riskfyllt om inflationen förblir hög, eftersom det då kan krävas ännu hårdare åtstramningar längre fram för att få ner den.

Men Riksbankens senaste höjning av styrräntan till 3,5 procent bör ifrågasättas. Det har blivit en märklig fixering vid de allra senaste inflationssiffrorna trots att det är välkänt att penningpolitiken verkar med 1–2 års eftersläpning. När internationella energi-, livsmedels- och fraktpriser nu sjunker och det just ingåtts återhållsamma löneavtal borde man ha inväntat effekterna av tidigare räntehöjningar. Det är svårt att undvika slutsatsen att den nye riksbankschefen känner ett behov av att etablera sig som inflationshök och att det sker vid en olycklig tidpunkt.

Regeringen har kritiserats för en alltför stram finanspolitik. Den brukar bedömas genom att beräkna det så kallade strukturella finansiella sparandet, alltså skillnaden mellan offentliga intäkter och utgifter om det vore ett normalt konjunkturläge. Enligt regeringen blir detta saldo i år 0 (i stort sett neutral politik), enligt Konjunkturinstitutet ett överskott på 1 procent av bnp (en betydande åtstramning). Men hänsyn bör också tas till elprisstöden på nästan 60 miljarder kronor – 1 procent av bnp – även om de inte formellt ingår i statsbudgeten utan tas från Svenska kraftnäts flaskhalsintäkter. Då är inte finanspolitiken åtstramande enligt någon av kalkylerna.

Samtidigt bör regeringen ha ett erkännande för att inte ha gjort några stora satsningar i sin ekonomiska vårproposition. Den ska i princip fungera mest som ett underlag inför nästkommande års budget. Det har funnits skäl befara att de stora pandemistöden lett till en normförskjutning där politikerna börjat känna sig tvingade att vidta kostsamma åtgärder även i vårpropositionerna. Att regeringen nu avstod från det har ett principiellt värde. Dessutom ger det Riksbanken mindre anledning att höja räntan för att dämpa efterfrågan.

Jag är dock kritisk mot balansen i regeringens samlade finanspolitik. Stöden till hushåll borde inte varit så breda utan riktats mer till låginkomstgrupper. Skattesänkningarna till höginkomsttagare genom indexuppräknings brytpunkten för statlig inkomstskatt kunde ha pausats. Det hade skapat utrymme för högre statsbidrag till kommuner och regioner i syfte att minska risken för nedskärningar i skola, omsorg och vård. Regeringen borde åtminstone ge en utfästelse om hur stora

reala statsbidrag – bidrag i fast penningvärde – som kommunsektorn ska få 2024 för att ge bättre planeringsförutsättningar.

Inflationen begränsar regeringens möjligheter att främja sysselsättningen via den allmänna efterfrågan i ekonomin. Då blir det desto viktigare att i stället göra det genom förbättringar av arbetsmarknadens funktion, så att utbud och efterfrågan på arbetskraft bättre matchar varandra. Konjunkturinstitutet räknar med en strukturell arbetslöshet, alltså den arbetslöshet som skulle råda i en normalkonjunktur, på knappt 7,5 procent. Det är för högt.

Regeringens politik borde inriktas mer mot reformer för en bättre fungerande arbetsmarknad. Kontrasten till alliansregeringens tillträde 2006 är slående. Då fanns ett genomtänkt program som sjösattes i höstbudgeten samma år. Det gjordes ingående analyser av arbetsmarknaden i vårpropositionerna. Nu är det mest oklara planer på bidragstak, aktivitetskrav för sociala ersättningar och ytterligare jobbskatteavdrag. Samtidigt har uppräkningsarna av sociala ersättningar med inflationen (medan reallönerna fallit) och förlängningen av den mer generösa a-kassan gått på tvärs mot arbetslinjen. Dessutom ligger arbetsmarknadsutbildningen på alldeles för låg nivå och antalet handläggare på Arbetsförmedlingen som kan arbeta med intensifierade insatser för arbetslösa är för litet.

Arbetsmarknadsreformer har under senare år hamnat långt ner på dagordningen bland annat därför att politiken behövt ägna sig åt akut krishantering. Ett sätt att åter öka intresset för sådana reformer vore att formulera tydliga kvantitativa arbetsmarknads mål. De kunde gälla såväl sysselsättningen totalt som sysselsättningen för utrikes födda (särskilt kvinnor) och långtidsarbetslösheten. De senare variablerna kan antas ha ett nära sammanhang med den sysselsättning som kan uppnås mer varaktigt oberoende av konjunkturen.

Siffermässiga sysselsättningsmål föreslogs av Moderaterna i opposition. Det vore önskvärt om de i regeringsställning höll fast vid förslagen.

Lars Calmfors